

LİBYA'DA UZLAŞI SİYASETİNİN İMKÂNI VE DIŞ DİNAMİKLER

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

Geçtiğimiz yıllarda alışık olunan doğu-batı mücadelesinden farklı bir tabloda gelişen mevcut siyasi krizin tarafları olarak Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan MBH'nin Başbakanı Abdulhamid Dibeybe ve şubat ayında Tobruk merkezli parlamento tarafından geçiş dönemi başbakanlığına atanan ve bir önceki Ulusal Mutabakat Hükûmeti'nde (UMH) İçişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olan Fethi Başağa karşımıza çıkmaktadır.

Lıbya, 42 yıllık Muammer Kaddafi iktidarının devrildiği 2011 yılından günümüze hâlen siyasi ve toplumsal birliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu anlamda uzun süre devam eden çatışmaların ardından 2020 yılının Ekim ayında sağlanan ateşkes ve takip eden süreçte kurulan Millî Birlik Hükûmeti (MBH) gerek halk nezdinde gerekse uluslararası camiada millî uzlaşının sağlanması ve demokratik seçimlerin gerçek-

leşmesi noktasında bir umut kaynağı olmuştu.

LİBYA KRİZİNDE GELİŞEN FARKLI BOYUTLAR

Bu olumlu gelişmelere rağmen ül-

kedeki milis grupların etkinliği, bu gruplara müzahir siyasetçilerin ve kabilelerin birbirinden ayrışan ajandaları ve uluslararası aktörlerin oluşan karmaşık denklem içine müdahil durumları, demokratik

ve adil seçimler başta olmak üzere, devlet kurumlarının birleştirilmesi ve düzenli orduya geçiş gibi temel önceliklerin ikinci plana atılmasına önyak oldu. Aralık 2021'de iptal edilen başkanlık seçimleri ve siyasi rekabete paralel olarak yaşanan enerji krizleri ise Libya halkının mevcut siyasi aktörlere ve siyasi bir çözüme olan güvenini sorgulamasına neden oldu. Aynı dönem içinde ülkedeki iki yasama organı olan Temsilciler Meclisi (TM) ve Devlet Yüksek Konseyi (DYK) arasında seçimler için anayasal zemin oluşturmaya yönelik başlayan mü-

zakereler somut çözümler üretilmedi. Bununla beraber doğudaki milis güçlerin lideri Halife Hafter'e bağlı gruplar tarafından uygulanan petrol blokajlarının yalnız Libya ekonomisi için değil Rusya-Ukrayna savaşından ötürü sarsılan Avrupa ekonomileri için de olumsuz etkileri olduğu söylenebilir. Tüm bu gelişmelerin gölgesinde geçtiğimiz ay içinde başkent Trablus'taki rakip milis gruplar arasında patlak veren çatışmalar, aradan geçen uzun süre içindeki siyasi, sosyal ve ekonomik kazanımların ne denli kırılğan zemine oturdu-

ğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Geçtiğimiz yıllarda alışık olunan doğu-batı mücadelesinden farklı bir tabloda gelişen mevcut siyasi krizin tarafları olarak Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan MBH'nin Başbakanı Abdulhamid Dibeybe ve şubat ayında Tobruk merkezli parlamento tarafından geçiş dönemi başbakanlığına atanan ve bir önceki Ulusal Mutabakat Hükûmeti'nde (UMH) İçişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olan Fethi Başağa karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada her iki ismin de

Mısırata kökenli olması, ülkenin batısındaki parçalı yapıyı göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan ülkenin batısında oluşan bu rekabet atmosferi, yarattığı otorite boşluğu ve temel kamu hizmetlerinin aksamasıyla birlikte Hafter ve yakın geçmişteki faaliyetleri nedeniyle tartışmaya açık çok sayıda illegal silahlı grup, paramiliter yapı ve savaş aşasının meşruiyet kazanabileceği bir ortamın oluşmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu oluşan istikrarsız tablonun daha önce Sirte özelinde önemli bir saha alanı kazanmış olan DAESH ve benzeri terör grupları için de yeniden canlanma adına bir fırsat olarak değerlendirilmesi muhtemel hâle gelebilir. Diğer taraftan Ulusal Petrol Şirketinde (NOC) yapılan atamalar sonucunda kaldırılan petrol blokları, kurulan güç paylaşımı düzeninin bozulduğu bir senaryoda yeniden bir silah ya da bir tehdit unsuruna dönüşebilme potansiyeline sahiptir. İhracat gelirlerinin %95'i petrol ve doğal gazı dayanan Libya, 48 milyar varille Afrika'da kanıtlanabilir petrol rezervlerine sahip ülkeler

arasında birinci sırada yer almaktadır. Bu kapsamda sadece 2022 yılında uygulanan blokajlar, Libya ekonomisinin yaklaşık 4 milyar dolarlık bir kayba uğramasına neden olmuştu. Dolayısıyla blokajların kaldırılması Libya ekonomisi için yeni dönemlerin habercisidir.

LIBYA SİYASİ İSTİKRARINDA ULUSLARARASI BOYUTUN ÖNEMİ

Bu arka plan dâhilinde Libya'nın yeniden ulusal bütünlüğünü kazanması ve demokratik düzene dayalı bir ulus inşa etmesi için güçlü bir uluslararası uzlaşının varlığı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi içinde önceki Başkan Stephanie Williams'ın görev süresinin uzatılmasını veto etmesi sebebiyle bir süredir verimli çalışmalar yürütemeyen BM Libya Destek Misyonunun (UNSMIL) Senegalli diplomat Abdulaye Bathily'nin gelişile beraber yeniden eski işlevini kazanması ve Bathily'nin "Afrikalı" kimliği aracılığıyla Libya'lı aktörler üzerinde nüfuz alanını genişletmektedir.

“

TM Başkanı Akile Salih'in Türkiye'yi ziyareti ve ziyaret öncesinde yine Türkiye tarafından ülkenin doğusuna yönelik izlenen açılım ve normalleşme adımlarının Libya'nın birlik ve beraberliğini giden yolda itici güç görevi gördüğü söylenebilir. Buna karşın Arap Birliği Dışişleri Bakanları Konseyinin 6 Eylül tarihinde düzenlenen toplantısında meydana gelen gelişmeler, Mısır'ın bu konuda benzer yaklaşıma sahip olmadığını göstermektedir.

”

Bir diğer önemli husus, Türkiye ve Mısır gibi Libya krizinin başlangıcından itibaren kritik rol üstlenen ülkelerin izleyeceği tutumla ilişkilendirilebilir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Libya'nın batısında Başbakan Dibeybe'yi merkeze alarak dengeli ve kapsayıcı bir tutum izlediği görülmektedir. Buna ek olarak TM Başkanı Akile Salih'in Türkiye'yi ziyareti ve ziyaret öncesinde yine Türkiye tarafından ülkenin doğusuna yönelik izle-

nen açılım ve normalleşme adımlarının Libya'nın birlik ve beraberliğini giden yolda itici güç görevi gördüğü söylenebilir. Buna karşın Arap Birliği Dışişleri Bakanları Konseyinin 6 Eylül tarihinde düzenlenen toplantısında meydana gelen gelişmeler, Mısır'ın bu konuda benzer yaklaşıma sahip olmadığını göstermektedir. Öyle ki Dışişleri Bakanı Necla Menguş'un Libya'yı temsilen toplantılara katılmasına tepki gösteren Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükrü birinci oturum esnasında toplantıyı terk ederek Mısır'ın tek taraflı duruşunu göstermiş oldu. Ancak bu yaklaşım, hâlihazırda kutuplaşma ikliminin hâkim olduğu kırılğan Libya siyasetine olumsuz etkiler bırakabilecektir. Bu tutum, Libya'da çift başlılığı tetiklediği gibi farklı aktörlere yerel anlamda meşru bir zemin açmaktadır. Türkiye ve Mısır'ın yanı sıra daha önce İtalya, İngiltere ve ABD gibi Libya'da çeşitli siyasi, ekonomik ve askerî angajmanlara sahip batılı ülkeler, kurulacak geçici yönetimlerin orta uzun vadede istikrarsızlığı ve çatışma ortamını derinleştirebileceği fikriyle MBH'ye belirli oranda destekler vermişlerdi. Ayrıca ABD'nin Libya Büyükelçisi Richard Norland ve eski BM Genel Sekreteri

Libya Özel Danışmanı Stephanie Wil-

liams, seçimlerin koşulsuz gerçekleşmesi yönünde toptancı bir yaklaşım öne sürmektedir. Bu argümana yönelik en büyük eleştiri ise BM ve geri kalan ülkelerin sahadaki güvenlik kaygılarını ve karmaşık aktörel ilişkileri görmezden geldikleri yönündedir. Çünkü anayasal ve siyasi altyapısı tam anlamıyla oluşturulmadan gidilecek seçimlerin 2012 ve 2014 yılındaki seçimlerde olduğu gibi sürdürülebilir kaos, "mutlak kazanan" ve "mutlak kaybedenler" yaratma ihtimali oldukça yüksektir. Oysa bu tartışmalar, Libya'nın ulus inşa süreci için gerekli temel reformların gölgelenmesine neden olmaktadır. Anayasal, güvenlik odaklı ve ekonomik reformların geciktirilmesi hem siyasi hem de toplumsal tabanda temel hedef olan seçimlerin gerçekleşmesi adına oldukça büyük bir engeldir. Bunlar arasındaki ilk anayasal reformlar, aday kriterlerini, seçimlerin zamansallığını (sırasını) ve şeklini belirlerken güvenlik sektörü reformu, seçimlerin güvenli ve özgür bir ortamda gerçekleşmesi adına milislerin silahsızlandırılması, terhisi ve yeniden entegrasyonunu sağlayarak düzenli ordu ve kolluk kuvvetinin oluşturulmasına yol açmaktadır. Hiç kuşkusuz bu siyasi partilerin kampanyalarını yürütmesi, oy pusuluların basılması

ve gerekli ön hazırlıkları için ayrılan bütçe ve ilgili mali denetim mekanizması da ekonomik reform boyutunu temsil etmektedir.

Sonuç olarak Libya'da siyasi belirsizlik hâlen devam etmektedir. Başkent Trablus'ta yaşanan çatışmalar, son dönemde yaşanan siyasi gerilimin bir uzantısı olarak okunabilir. Buna bağlı olarak yakın zamanda uluslararası iş birliği ve koordinasyonun Libya siyasetinde yeterli ölçüde hissedilmemesi hâlinde yeni dönem, ayrıştırıcı söylem ve ajandaların devamına tanıklık edebilir. Bu noktada hem Libya özelinde hem de uluslararası anlamda ortaya çıkabilecek risk ve tehditlere karşı önlem alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Libya'daki aktörlerin millî uzlaşısı yönünde ilk elde farklılıkların bilincinde diyalog yoluyla ilişki kurmaları, Libya siyasetinde birleştirici tutumların izlenmesini sağlayabilecektir. Bu minvalde gerçekleştirilebilecek faaliyetler, Libya toplumunun refahını ve istikrarını olumlu yönde etkileyecek ve Libya'yı istikrarsız bir coğrafya olmaktan çıkararak, bölge siyasetinde de tekrardan önemli bir konuma yükseltecektir. ■

